

DRŽITEL – DETENTOR NEBO POSSESSOR?

Kamila T. Bubelová

1. Úvodem

Jako se stává druhou přirozeností mediálních pracovníků, aby dbali nejen o vnější, ale i gramatickou kulturu svého projevu, nacházíme též u právníků současné doby podobnou snahu, a to snahu o precizaci obsahu používaných pojmů. Nikoli proto, aby oslňovali laiky, ale proto, aby měli lepší možnost obhájit svůj právní názor. Tento vývoj, přinášející s sebou širší aplikaci výsledků právní vědy do praxe (a spočívající zejména v rozlišování i drobných nuancí právních pojmů), lze jen vítat.

Následující text je příspěvkem k uvedenému proudu; zabývá se rozkrýváním styčných a odlišných ploch a bodů institutů **detence** a **držby**. Oba pojmy bývají poměrně dobře odlišovány; k pochybením měnicím smysl textu však dochází při označování subjektů, které mají detenci nebo držbu. Pojem „detentor“ bývá totiž překládán a poté používán ve významu „držitel“. Přitom však není pravda, že by obsah těchto dvou pojmů byl totožný. Těžkosti s překladem by stálo za to překonat a pokusit se najít vhodný český termín pro vystižení právního postavení detentora.

2. Jazykový základ

Slova „detentio“ a „possessio“ pocházejí z latiny (neboť je v život uvedlo římské právo). Detentio bývá překládána (píši „překládána“, neboť v latině jde o femininum) jako „zdržování“ či „zadržování“.¹ Potom by tedy slovo detentor bylo možno překládat nejspíše jako „zadržovatel“, avšak tento překlad nedostatečně vystihuje právně-dogmatickou podstatu pojmu, protože mylně evokuje neoprávněnost detence. Použitý latinský slovník rovněž uvádí slovní základ, z něhož se detentio vyvinula: je jím sloveso detineo (od předložky de = z, od, pro; a slovesa teneo = držet v objetí, objímat) s významem zdržovat někoho v zajetí či zadržovat někomu majetek.

Possessio v překladu² znamená držení, držba, ujmout se držení. Jazykově blízká jsou dvě slovesa: possideo a possido. Possideo spojuje význam slov potis a sedeo: sedět jako pán, tj. mít něco v moci, ovládat. Possido značí vejít v držení, přivlastnit si,

1. Viz Pražák J. – Novotný F. – Sedláček J.: *Latinsko-český slovník*, vydal KLP, Praha 1999, s. 389.

2. Tamtéž, s. 1018.

zmocnit se, opanovat, pohlit. Různorodost významů však nijak nekomplikuje překlad slova *possessor* na české držitel.

Vyjdeme-li ze shora podaného stručného lingvistického rozboru, musíme učinit závěr, že pouze obsah překládaných slov není dostačující k rozlišení postavení detentora od držitele, protože u obou se objevuje ono „držení“.

3. Právně-dogmatická podstata

3.1. Římské právo

a) Držba

Pojem držitel je odvozen od římskoprávního pojmu *possessio* a *possessor*. Držitelem byl nazván ten, kdo měl faktickou moc nad věcí (*possessio corpore, corpus*) s **úmyslem mít ji výlučně pro sebe** (*animus possidendi = animus rem sibi habendi*).³ Tato definice tvořila hranici pro odlišení od vlastnického práva (vlastnické právo je právní mocí nad věcí) i od detence (ta postrádá *animus*). Každá držba se změní na detenci, jakmile se ztratí vůle držet věc jako svou vlastní. Ztratí-li držitel fyzické ovládnutí věci (nebude už věc ovládat ani zprostředkovaně), nebude už mít ani detenci, vůle držet sama o sobě nemá právní význam (je to jen přání). Římské právo rozlišovalo mnoho kategorií držby, mezi nimi hlavně tyto:

1. *Possessio iusta* (po právu, spravedlivá) a *possessio iniusta* (závadná, protiprávní); děleno podle způsobu, jakým byla držba **získána**: *iniusta* je držba, která byla získána *vi, clam* aut *precario* (násilím, lstí nebo výprosou).
2. *Possessio bonae fidei* (v dobré víře) nemá jen ten, kdo se mylně domnívá, že je vlastníkem, ale každý držitel, který je důvodně přesvědčen, že svou držbou nepůsobí jinému újmu (protiprávnost), a *possessio malae fidei* (zlovolná), kdy o způsobované újmě musí držitel vědět. Je to tedy zejména zloděj nebo podvodník, u nichž bylo v Římě vyloučeno vydržení (v rámci objektivit nutno uvést i skutečnost, že speciální exempce v této věci existovaly).
3. *Držba věci* (prostá *possessio*), myšleno držba věci hmotné, a *držba práva* (*quasi possessio* či *iuris possessio*), držba věci nehmotné, např. požívacího práva.
4. *Possessio pro suo* (držba vlastní), při které držitel drží věc s vůlí držet ji trvale pro sebe a jako svou, a *possessio pro alieno* (držba cizí) = *detentio*, při které osoba věc ovládá s vědomím a vůlí držet a ovládat ji jako cizí vlastnictví (*animus rem alienam detinendi*).⁴

Prof. Vážný vysvětluje rozdíl mezi držbou a detencí⁵ na příkladu: detence vzniká na základě kontraktálního odevzdání věci do úplatného nebo bezplatného užívání nebo

3. Blíže viz Bartošek M.: *Encyklopedie římského práva*, Panorama, Praha 1981, s. 258 (dále jen Bartošek).

4. Blíže viz Rebro K.: *Římské právo súkromné*, Obzor, Bratislava 1980, s. 127.

5. Vážný J.: *Vlastnictví a práva věcná – soustava práva římského*, díl II, vydal spolek Právnický, Brno 1937, s. 92.

opatrování, a to osobu zavazuje k navrácení věci. Corpus lze totiž u držby uskutečnit i zprostředkovaně: proto tedy držitel se nezbavuje držby a např. nájemník je v tomto směru jen nástrojem držby pronajímatele. Je tomu tak proto, že obsahem takových obligačních poměrů není převod držby, nýbrž jen dočasné svěření věci. Držíme nadále, a to *animo nostro, corpore alieno*.⁶ Naopak detenci nelze mít zprostředkovaně.

b) *Detence*

Pojem *detentio* vznikl mnohem později. Označoval obecně faktickou fyzickou moc nad věcí **bez úmyslu mít ji výlučně pro sebe** (chybí zde *animus possidendi*).⁷ Původně tento stav označovali Římané opisem *naturaliter possidere* či *possessio naturalis*, přirozená držba. *Detentor* postrádá *animus* zpravidla na základě smlouvy či kvazi-smluvního vztahu, takže např. nájemce či nepřikázaný jednatel (*negotiorum gestor*) nemůže být bez dalšího *possessore*m. Toto pojetí *detence* jednoznačně vylučuje rozlišování *detentorů* v dobré či špatné víře, protože kde není úmysl (mít věc jako vlastní), nelze posuzovat ani jeho obsah či kvalitu. Mohli bychom pouze uvažovat o dělení *detentorů* na vědomé a nevědomé, pokud by fyzická moc nad věcí vznikla osobě bez jejího vědomí (někdo podstrčí do kapsy druhému prsten, či tento prsten se sám zachytí na něčí šále). Otázkou je, zda takové nevědomé nošení věci může být vůbec považováno za fyzickou moc nad věcí. Odpověď musí nutně znít, že nikoli, protože věc, o které nevíme, nemůžeme mít v moci, neboť její ovládnutí není obsahem naší vůle. Tuto tezi podporuje i římskoprávní nauka o *animus detinendi* (nebo *animus tenendi*) jako úmyslu, který odpovídá skutečnému stavu ovládnutí⁸ (tj. ovládnutí musí být úmyslné).

Je tedy jasné, že *detence* (snad česky uchopení, a tedy uchopitel?, či ovládnutí a ovládatel?) tvoří pouhý materiální základ držby, nebo řečeno obrazně: *detence* je předstupněm držby, stejně jako držba zase tvoří předstupeň vlastnictví.

3.2. *Rakouský a prvorepublikový pohled*

Rakouská a prvorepubliková česká právní nauka jsou v oblasti držby v podstatě totožné: opírají se totiž v základu o římské právo a ve výkladu o § 309 a násl. obecného zákoníku občanského (ABGB) z roku 1811, který platil v našich zemích až do roku 1950. Otázka věcných práv byla nejfrekventovanějším tématem vědeckých prací té doby, vedly se četné tematické diskuse a polemiky, a to vše vytríbovalo obsah pojmů až do nejmenších detailů. Přední autoři v publikacích o držbě byli zejména Randa, Boháček, Sedláček, Rouček, Krčmář, Exner, Kasanda. Každý z nich se k danému tématu vracel i několikrát.

Česká právní věda z dob první republiky vytvořila dokonce svůj vlastní název jako překlad římského pojmu *detentor*: používal se pojem „*majitel*“.⁹ Pokud by zůstal tento

6. Tamtéž, s. 93.

7. Bartošek, s. 133.

8. Tamtéž, s. 83.

9. Rouček F. – Sedláček J.: *Komentář k československému Obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, díl II., Linhart, Praha 1935, s. 69.

pojem zachován do dnešních dob, nevznikl by v podstatě problém, který byl podnětem pro napsání tohoto článku. Bohužel s nástupem účinnosti občanského zákoníku z roku 1950, který už tento pojem neznal, se ztratila i povědomost o obsahu slova majitel. Dnešní právní věda i praxe spojuje pojem majitel jednoznačně s vlastníkem, a to ve smyslu synonyma.

Již zmíněný rakouský OZO přesně definičně lišil detentora („majitele“) a possessor („držitele“). V § 309 OZO se praví: **„Kdo má věc ve své moci nebo úschově, sluje její majitel. Má-li majitel věci vůli ji za svou podržeti, jest jejím držitelem.“** I zde vidíme, že u detentora se nerozlišovala žádná špatná nebo dobrá víra, tedy ani oprávněnost a neoprávněnost detentora. Výklad dr. Roučka k danému ustanovení se přímo odvolává na zdroje lišení detentio a possessio v římském právu, na rozlišování podle animus a corpus, přesně, že: „držbou jest detence věci s vůli držebnostní.“¹⁰ Dále komentátor hovoří o tom, že tam, kde je animus i corpus, jde o držbu. Tam, kde je jen corpus, jde o detenci. Pouhý animus je pro právo irelevantní, nespojuje s ním žádné následky. Odvolává se přitom na římskoprávní sentenci, podle které je ke vzniku držby zapotřebí držitelské vůle (animus possidendi) a také zvláště kvalifikovaného projevu této vůle (corpus possessionis). Např. nepoctivý nálezce je držitelem nalezené věci, neboť ji uchopil a chováním dal najevo (např. odnesl věc domů), že má vůli ponechat si ji jako vlastní. Dr. Rouček rovněž obsáhle rozebírá podstatné znaky pojmu animus a mimo jiné upozorňuje, že tento předpokládá jako conditio sine qua non vědomí (scientia). Bez vědomosti nelze hovořit o vůli, a naopak: je-li splněn požadavek vědomí, není ještě bezpodmínečně dáno, že o vůli jde (např. nálezce uvažuje, co má s věcí udělat).¹¹

Také rakouské a prvorepublikové právo dělilo držbu na pořádnou (řádnou, tj. takovou, která se zakládá na platném právním důvodu) a **nepořádnou** (které chybí iusta causa – např. právní jednání, o něž se držba opírá, je contra legem, contra bonos mores, nebo neplatné pro nezpůsobilost stran). Dále se rozlišovala držba **poctivá** a **nepoctivá**. Poctivý držitel neví, že se dopouští bezprávi výkonem obsahu práva, ani nezná skutečnosti, z nichž by se taková vědomost dala získat. Jde zde v podstatě o omluvitelný omyl (error probabilis). Poctivost a pořádnost držby neznamenalala totéž, jak říká výslovně § 326 OZO: **„Z omylu o skutečnostech nebo z neznalosti zákonných předpisů lze býti nepořádným a přece poctivým držitelem.“** Pokud se však v jedné osobě držitele spojovala poctivost a pořádnost držby, šlo o tzv. **držbu kvalifikovanou**, která jediná měla právní následky ve směru vydržení a požívání plodů.

3.3. *Současná česká civilistika*

Na tomto místě je třeba ještě krátce zmínit významy slova detence v současném právu, byť mimo fyzické ovládnání věci další dva významy spadají do práva veřejného. Detencí v trestním právu je nazývána vazba, tj. držení osoby ve vazbě. Ve správním právu se vyskytuje detence rovněž jako zadržení osoby, ale v případě převzetí osob do

10. Tamtéž, s. 71.

11. Tamtéž, s. 73.

zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení bez souhlasu nemocného (viz Věstník MZdr č. 3/1992).

Současná česká věda občanského práva vychází při výkladech a komentářích z platné právní úpravy, která o držiteli hovoří výslovně (§ 129–131 občanského zákoníku¹²), avšak detentora přímo nezmiňuje. Držitel je podle dikce zákona **ten, kdo s věcí nakládá jako s vlastní nebo kdo vykonává právo pro sebe**. Tato definice akcentuje rozlišování **držby věci hmotné** a **držby práva** (v § 129 odst. 2 OZ se držba práva omezuje na případy, kdy je možno provést trvalý nebo opětovný jeho výkon).

Dále se rozlišuje držba **oprávněná** a **neoprávněná**, avšak rozlišení se děje podle **dobré** nebo **špatné víry**, takže držitel bonae fidei je zároveň držitelem oprávněným a držitel malae fidei držitelem neoprávněným. V tomto moderním pojetí není relevantní způsob, jakým držitel věc (či právo) nabyt, ale to, zda je **se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře o tom, že mu věc nebo právo patří** (§ 130 odst. 1 OZ). Zajímavé vysvětlení rozdílu mezi detentorem a držitelem pak podává komentář JUDr. Oldřicha Jedličky: „S držbou práva se setkáváme někdy ve spojení s detencí věci. Tak např. při nájmu věci je jejím držitelem vlastník věci a nájemce je detentorem věci a zároveň držitelem práva nájemního.“¹³

O detentorovi hovoří naše právní věda v souvislosti s textem § 126 odst. 2 OZ, a to v kontextu s ochranou vlastnictví. Zákon praví, že obdobné prostředky k ochraně jako má vlastník (zejména negatorní a vindikační žalobu) má i **ten, kdo je oprávněn mít věc u sebe**.¹⁴ Vzhledem k tomu, že se rozlišuje držitel oprávněný a neoprávněný, měla by se tato dikce vztahovat na oprávněného držitele. Komentáře¹⁵ ji však vztahují i na detenci, protože jinak by se mu žádné ochrany nedostalo (což třeba u nájemce by bylo nespravedlivé). V důsledku z toho však vyplynula konstrukce oprávněné a neoprávněné detence, jak ji ani římské, ani prvorepublikové právo neznalo. Podrobně toto dělení rozpracováno není, zřejmě pro potíže s výkladem oprávněnosti (být v dobré víře) u detentora (chybí mu totiž animus, a tudíž „neoprávněný detentor“ už vlastně není detentorem, ale držitelem malae fidei. Kdo je tedy „neoprávněný detentor“?). V učebnicích se rozlišováním detentora na oprávněného a neoprávněného ani nsetkáváme. Zásadní rozdíl mezi detencí a držbou je totiž v tom, že pouze oprávněný držitel může vydržet vlastnické právo, detentor (ani ten, který by byl nazván „oprávněným“) nikdy.¹⁶

12. Zákon č. 40/1964 Sb., ve znění k 29. 2. 2000.

13. Viz Jehlička O. – Švestka J. a kol.: *Občanský zákoník – komentář*, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 1996, s. 204.

14. M. Knappová ve svém článku *Držba*, in *Právo a zákonnost* č. 10/1992, s. 580, k tomu říká, že toto znění je pokusem o odstranění absurdit, které spočívají v tom, že nájemce není držitelem, ale zloděj držitelem je (i když malae fidei).

15. Ne však všechny: např. Bičovský J., Fiala J., Holub M.: *Občanský zákoník s poznámkami a judikaturou*, 6. vydání, Linde, Praha 1998, s. 119, důsledně hovoří jen o oprávněném držiteli.

16. Knapp V. a kol.: *Občanské právo hmotné*, svazek 1, Codex, Praha 1999, s. 223.

4. Závěr

Na otázku, která tvoří nadpis článku, musíme nyní odpovědět takto: **v českém právu je držitel název pro possessora, nikoli detentora**. Aby nedocházelo k mylným označením, můžeme zvolit jednu ze dvou cest: ponechat termín detentor v jeho latinské podobě u vědomí toho, že jeho obsah vždy vyjádříme opisem, např.

possessor = držitel

detentor = osoba, která věc ovládá a s ní disponuje, ale nikoli jako s věcí vlastní, nebo nalézt vhodný český termín pro překlad detentora:

1. Mohli bychom se vrátit k prvorepublikovému výrazu „majitel“, což však při současném zakořenění jeho významu není prakticky možné.
2. Můžeme akcentovat ono „detineo“ ve významu objímat věc a zvolit tvar „objímatel“, který však nezní pro právo příliš vhodně.
3. Charakteristické pro detentora je, že se věci dotýká, avšak může ji i užívat (nájemce), takže pojem „dotykatel“ se opět nezdá vhodným. „Uživatel“ je termín zase příliš široký, protože poctivý nálezce je sice detentor, ale věc neužívá.
4. Varianty „**uchopitel**“ či „**ovladatel**“ se zdají vhodnější. Některá z nich by se snad mohla stát používaným překladem slova detentor.

Jistě by nebylo věci na škodu, kdyby snad některý právník, ať teoretik či praktik, našel všeobecně přijatelný, vhodný termín pro překlad detentora. Vzhledem k tomu, že se to dosud nepodařilo (nebo se nikdo nepokusil?), přikláním se zatím k první nastíněné variantě řešení, totiž užívání termínu v latinské podobě, a v jazyce českém v opisné větě.

RÉSUMÉ

The article “Držitel (holder) – detentior or possessor?” deals with the contents of terms detentio and possessio, it seeks common and different features of the terms and turns attention to incorrect use of the term detentior in those cases, where the matter of fact of a legal act contains animus possidendi and where, therefore, we shall use the term possessor. The author also seeks appropriate Czech term for “detentior”. The lack of such Czech term leads to incorrect use of “držitel” even in case of detentio.